

Lezing 1: Uit een Toespraak Gretha Thunberg, Klimaattop van de VN in 2019.

Al meer dan 30 jaar is de wetenschap kristalhelder.... Hoe durf je nog steeds weg te kijken en hier te komen zeggen dat je genoeg doet, terwijl de politieke oplossingen die nodig zijn nog steeds nergens in zicht zijn. Je zegt dat je ons hoort en dat je de urgentie begrijpt. Maar hoe verdrietig en boos ik ook ben, dat wil ik niet geloven. Want als je de situatie echt zou begrijpen en toch zou blijven nalaten te handelen, dan zou je slecht zijn. En dat weiger ik te geloven.

Het populaire idee om onze uitstoot in 10 jaar tijd te halveren geeft ons slechts 50% kans om onder de 1,5 graden [Celsius] te blijven, en het risico van onomkeerbare kettingreacties die buiten de menselijke controle liggen. Vijftig procent kan voor u aanvaardbaar zijn. Maar die cijfers omvatten geen omslagpunten, de meeste feedbacklussen, extra opwarming verborgen door giftige luchtvervuiling of de aspecten van rechtvaardigheid en klimaatrechtvaardigheid. Ze rekenen er ook op dat mijn generatie honderden miljarden tonnen van uw CO2 uit de lucht zuigt met technologieën die nauwelijks bestaan. Een risico van 50% is dus gewoonweg niet aanvaardbaar voor ons – wij die met de gevolgen moeten leven.

Hoe durf je te doen alsof dit kan worden opgelost met 'business as usual' en enkele technische oplossingen? Met de huidige emissieniveaus is dat resterende CO2-budget in minder dan 8 ½ jaar volledig verdwenen. Er zullen hier vandaag geen oplossingen of plannen worden gepresenteerd die in overeenstemming zijn met deze cijfers, omdat deze cijfers te oncomfortabel zijn. En u bent nog niet volwassen genoeg om het te zeggen zoals het is.

Lezing 2: Barack Obama - Toespraak in Tucson, Arizona (2011)

"Het is belangrijk voor ons om de toon van ons debat en onze discussies te matigen. We moeten ons inspannen om minder snel te veroordelen en meer bereid te zijn om naar de ander te luisteren, ons te verplaatsen in hun perspectief, en de mogelijkheid te erkennen dat we het bij het verkeerde eind hebben. Laten we samen streven naar een meer nobele visie (van Amerika), waar we elkaar niet alleen tolereren, maar ook waarderen; waar we niet alleen elkaars verschillen accepteren, maar ze ook koesteren omdat ze ons (land) sterker maken."

"In het Amerika/ de toekomst waar ik in geloof, kiezen we voor empathie in plaats van cynisme en vertrouwen in plaats van wantrouwen. We moeten ons hart openen en de hand reiken naar degenen met wie we het niet altijd eens zijn. We moeten proberen de wereld te zien door hun ogen. Dát is de taak voor ons allemaal – het voortdurend werk van ons democratisch project."

Lezing 3: Job 11 1-9 (NBG vertaling)

Toen nam Sofar uit Naama het woord:

Vraagt die woordenstroom niet om een tegenstem?

Zo'n zwetser krijgt toch niet zomaar gelijk?

Denk je dat jouw dwaasheid ons tot zwijgen brengt?

Dat je spot door niemand aan de kaak gesteld wordt?

Je beweert: "Zuiver zijn mijn woorden

En onschuldig ben ik in uw ogen."

O, wilde God zelf toch eens spreken

En zich tot jou richten,

Om de geheimen van zijn wijsheid te onthullen

- Want ondoorgrondelijk zijn zijn werken -,

Dan zou je weten: God rekent je niet al je zonden aan.

Kun jij Gods wijsheid ten diepste doorvorsen,

Het wezen van de Ontzagwekkende geheel omvatten?

Van de hemelse hoogten – vermag jij daar iets? –

Tot het diepst van het dodenrijk – reikt jouw kennis zo ver?

Langer dan de aarde is zijn maat,

Hij is breder dan de zee.

Overdenking:

Beste mensen,

Bij het voorbereiden van deze dienst, vroeg ik me af: Waar moet het vanmorgen over gaan?

Wellicht moet het vanmorgen gaan over een betere wereld waaraan we met zijn allen een steentje kunnen bijdragen. Het is de wereld van Greta Thunberg. Een wereld waarin we met zijn allen nu een echt het milieu serieus nemen. Het is een wereld die woke is.

Die wereld is een wereld van meer rechtvaardigheid. Een wereld waarin we meer tolerantie voor elkaar kunnen opbrengen. Een wereld waarin mensen netjes met elkaar om gaan. Het is een wereld waarin we mensen accepteren en gelijkwaardig beschouwen, ongeacht hun geslacht, hun inkomen, hun ras, hun afkomst, hun inkomen en seksuele geaardheid. Een wereld waarin ieder mens telt. Een wereld waarin we onszelf soms ook wegcijferen. Waarin we niet onszelf of ons land eerst stellen, maar de mensen om ons heen, onze lieve maar broze planeet aarde. Een wereld dus waarin we sustainable leven, met zorg voor alle leven op aarde, nu maar vooral ook in een toekomst die steeds dichterbij komt en die er niet goed uitziet en waarmee we hard aan het werk moeten. Want we maken ons zorgen om het klimaat, om de harde woorden van politici die bloeien op de zaden van haat en wantrouwen. Het is de wereld van Greta Thunberg. Waarin we zo hard, zo luid en zo fel als dat nodig is verkondigen wat er in deze wereld moet gebeuren zodat er een goede plek is voor iedereen, nu en een de toekomst. Ook, en misschien juist wel in vrijzinnige kerken, moet dat de kern van onze boodschap, nu, in deze tijd.

Deze vorm van vrijzinnigheid, heeft goede papieren. De meest vrijzinnige kerk in de Verenigde Staten, de Unitarian Universalists, is op het moment één groot anti Trump bolwerk. En hoe zou het ook anders kunnen. Deze man is zo fundamenteel fout in alles wat hij zegt en doet. En hij staat voor alles waar de vrijzinnigen in Amerika juist niet voor staan. Trump is in alles slecht, in zijn visie op zijn onrechtvaardigheid, zijn intolerantie, zijn racisme, zijn houding ten opzichte van het milieu. De houding van de Unitarian Universalist is heel goed invoelbaar. Het ergste wat de Verenigde Staten en de wereld kan overkomen is dat deze man, deze crimineel, zo weten we nu, opnieuw tot de machtigste man van de wereld wordt gekozen. Het is bijna niet voor te stellen hoe je de verbinding op kunt zoeken met deze man, die in allerlei zin zo polariserend en destructief is.

Enige tijd geleden heb ik zo'n overdenking gehouden. Ik riep de gemeente op tot waakzaamheid. Waakzaamheid om te staan voor onze waarden: Voor onze wereld, voor de kern van onze maatschappij, het goede van onze cultuur. Hoe is het in Godsnaam toch mogelijk, zo vroeg ik me af, dat we negentig jaar na Hitler ons opnieuw moeten wapenen tegen racisme, vreemdelingenhaat, goedkope oplossingen. Hebben we nu als maatschappij nu niets geleerd? Hoe kunnen we daar mee omgaan?

Na afloop kwam iemand me met een grote grijns op zijn gezicht een compliment geven: Dominee, u hebt een mooie speech voor de oppositieleider geschreven. Tja, ik heb de preek maar doorgestuurd aan Frans Timmermans. Maar dit compliment zette me wel aan het denken.

Wellicht moet het vanmorgen dus niet gaan over die betere, mee tolerante, meer woke wereld. En moet ik dus vanmorgen een heel ander soort overdenking houden.

Misschien moet het, samen met Barack Obama, vanmorgen gaan over mijn zorgen dat deze wereld steeds meer polariseert. Dat we net als in Amerika in toenemende mate een maatschappij zien waar de ene helft van de maatschappij helemaal niets begrijpt van de andere helft. Dat er steeds diepere steeds fundamentele loopgraven gegraven worden tussen het progressieve mondiale deel van de maatschappij aan de ene kant en het reactionaire, populistische, deel aan de andere kant.

Of misschien nog wel erger, mijn zorgen over de polariserende wereld, als ik denk in die plekken in de wereld waarin die loopgraven niet alleen metaforen zijn van onbegrip, maar waar ze echt zijn, aan de orde van de dag: In de Oekraïne en in Israël en Palestina. Conflicten waar mensen opgezet worden door niets-ontziende leiders, opgehitst op basis van ideologie die leidt tot nog meer geweld, nog meer vernietiging.

Zo'n overdenking vanmorgen zou gaan over de speech van Obama. Het gaat over tolerantie. Over het accepteren van onze verschillen. Over het bouwen van bruggen. Ook hier, Over het hier koesteren van die mensen in deze gemeente die misschien niet onze meerderheidsopvatting delen maar die als ze hun stem kunnen laten horen, ons wel kunnen uitdagen om breder te denken.

Ik denk daarbij aan mijn tijd in 1996/7 toen ik in Amerika woonde. Een land wat toen, in die tijd nog veel minder gepolariseerd was dan nu. De Unitarian Universalist gemeente waar ik lid van was, was toen al behoorlijk progressief. Maar er was een oudere vrouw deel van de gemeente, die prominent lid was van de Republikeinse Partij. Zodanig zelfs dat ze een foto van haar met Ronald Reagan op haar schoorsteenmantel had staan. Kathy, zo heette de vrouw werd gekoesterd in de gemeente, want, zo realiseerde iedereen zich, van haar hebben we er maar één. Kathy zou zich in de huidige Unitarian Universalist gemeente vast niet meer thuis hebben gevoeld.

Dus: moet de overdenking vanmorgen dan maar op die manier gaan? Dat we hier, in deze gemeente onze diversiteit moeten koesteren? Dat we tolerant moet zijn? Bruggen slaan, met de mensen waar we het niet mee eens zijn? Mediteren om de spanningen te verminderen die al deze stress ons geeft?

Bidden tot God om acceptatie, steun en leiding in deze moeilijke, onverdraagzame tijd?

Ook deze vorm van vrijzinnigheid heeft goede papieren. Zelf ben ik, als predikant erkend door de Engelse Unitarische kerk. Ook de Engelse maatschappij was, met name enkele jaren geleden, tot op het bot verdeeld over de vraag van de Brexit. Midden in die tijd woonde ik een bijeenkomst bij van Unitarisch predikanten: De vraag was, hoe kunnen wij als vrijzinnigen, als Unitariërs helpen om dit land weer bij elkaar te brengen? Is dat de essentie van vrijzinnigheid. Dat we bruggen willen bouwen. Een leidraad zijn in deze maatschappij waarin we deze maatschappij weer heel willen maken?

Dus de vraag is: Wat wordt het vandaag? Wordt het een progressieve, ethische preek die gaat over milieu, rechtvaardigheid, Betere waarden en normen in deze maatschappij? Over hoe we onze ethische standpunten kunnen verdedigen tegen de haatdragende conservatieve irrationele krachten die vandaag de dag in onze maatschappij aan het werk zijn? Het vrijzinnige model uit Amerika?

Of gaat het vandaag over acceptatie, over bruggen bouwen, over het koesteren van diversiteit, over het creëren van een platform, waarbinnen de meest verschillende mensen elkaar kunnen ontmoeten, elkaar leren begrijpen, en waardoor vrijzinnige kerken een plek van verzoening worden? Het vrijzinnige model uit Engeland?

Volgens mij gaat het hier om een fundamentele vraag. Wat is onze identiteit? Als we werkelijk een betekenisvolle rol in deze maatschappij willen spelen zullen we daar een visie op moeten hebben.

Mijn interesse werd gewekt door een lezing van Katya Tolstoya, hoogleraar aan de Vrije Universiteit. Hierin beschreef ze hoe in haar thuisland, Rusland, door de overheid gebruikt als middel om hun ideologie vooruit te brengen. Russische soldaten wordt een plek in de hemel beloofd als zij voor het vaderland zouden sterven. Tolstoya analyseerde hoe daar religie gebruikt wordt om ideologie te onderbouwen, maar benadrukte ook dat elke religieuze traditie intrinsiek elementen heeft die de traditie kunnen wapenen tegen misbruik als ideologie. Ook het Christendom heeft die: God, is immers uiteindelijk onkenbaar. Als we de uitspraak doen dat God aan onze kant in de oorlog staat, en dat God er wel voor zal zorgen dat "onze" gesneuvelde soldaten in de Hemel komen en "hun" gesneuvelde soldaten in de hel, dan doen we iets wat helemaal niet kan: God is veel te groot, veel te veel de volledig Andere. Wij kunnen Hem in zo'n hoekje kunnen duwen. Wij kunnen alleen maar hopen dat we door ons bescheiden geloof iets van Gods wil op aarde kunnen realiseren, maar te claimen dat God aan onze kant staat is magisch bijgeloof denken dat niets met Christendom te maken heeft.

We keren terug naar onze Vrijzinnige traditie en vragen ons af welke elementen in de vrijzinnige traditie kunnen wapenen tegen verwording van de vrijzinnigheid tot een Woke, linkse, progressieve ideologie.

Dit is niet zo eenvoudig. Als vrijzinnigen hebben we alle reden om eerst na te denken over hoe we juist moeten en willen leven. En daarna denken we pas na over wat we precies geloven, over God, over de wereld, over waar het uiteindelijk om gaat. Daar is heel veel reden voor.

We kunnen best vandaag een beetje in God geloven, ons laten inspireren door wat er geschreven is in de bijbel, maar morgen zitten we misschien wel op een meditatiematje. Dan gaat het vooral om onthechting en acceptatie, zoals we dat bijvoorbeeld van de Boeddha kunnen leren.

Dat soort flexibiliteit is voor ons, als vrijzinnigen gesneden koek. Maar in zaken van goed en kwaad, kunnen we ons dat soort flexibiliteit niet permitteren. Als we vandaag milieu vervuilen, dan zijn we daar morgen verantwoordelijk voor. Als we vandaag discrimineren of intolerant zijn, bouwen we daarmee mee aan een maatschappij van morgen die we niet willen.

Ethiek komt dus eerst. Daarna pas geloof. En als die ethiek eerst komt, als ons goed en juist handelen het allereerste komt en het allerbelangrijkste is, dan kun je je afvragen waarin we dan nog verschillen van een progressieve linkse actiegroep.

We moeten dus op zoek gaan naar die elementen in onze vrijzinnige tradities die ons daartegen wapenen. Die ons helpen geen ideologische actiegroep te zijn.

Gelukkig zijn die elementen en in onze vrijzinnige traditie er ook.

Wij als vrijzinnigen geloven niet in dogmas. We geloven misschien wel in God, maar we geloven niet in dogmas over het bestaan van God, we geloven in de boodschap van Jezus, maar we geloven niet in het dogma dat Jezus als enige de volle waarheid in pacht heeft. We laten ons inspireren door de bijbel, maar geloven niet in het dogma dat de bijbel waar is van kaft tot kaft.

En zo is het ook in ethiek. Velen van ons geloven in acceptatie van allerlei vormen van seksualiteit, in gelijkwaardigheid van verschillende gender identiteiten, we geloven dat we ons teweere moeten stellen tegen racisme en intolerantie. We geloven van harte in al deze zaken en zetten ons er met onze hele ziel en zaligheid voor in. Maar het zijn geen heilige onaantastbare koeien. We kunnen er altijd weer met mensen over in discussie gaan. Luisteren naar mensen waarom zij vinden dat we ze bij zouden moeten stellen. Het zijn geen objectieve ontwijfelbare waarheden. Je bent niet gek als je het er niet mee eens bent. Nee, als je het er niet mee eens bent, juist dan nodigen we je uit om hier uit te leggen wat je denkt, wat je voelt en wie je bent.

Vrijzinnigheid is, zelfs als het om ethiek gaat, een religie van luisteren. Een ons telkens weer open stellen voor de ander, wat die denkt, wat die gelooft en wat die is. Dat is de basis van onze ethiek, maar benadrukt ook telkens weer onze beperkingen. Dat onze visie geen onbetwistbare waarheid is, dat er altijd weer ruimte is voor openheid en luisteren naar andere opvattingen.

Dat is ook te horen in de bijbel tekst van Job die we vanmorgen gehoord hebben.

Vraagt die woordenstroom niet om een tegenstem?

Je beweert: "Zuiver zijn mijn woorden

En onschuldig ben ik in uw ogen."

O, wilde God zelf toch eens spreken

En zich tot jou richten,

Om de geheimen van zijn wijsheid te onthullen

- Want ondoorgrondelijk zijn zijn werken -,

Kun jij Gods wijsheid ten diepste doorvorsen,

Het wezen van de Ontzagwekkende geheel omvatten?

Langer dan de aarde is zijn maat,

Hij is breder dan de zee.

Waar zal de overdenking vandaag over gaan? Gaat het over hoe we kunnen bijdragen aan een betere, meer tolerante, duurzame wereld? Of gaat het om diversiteit, tolerantie, acceptatie en bruggen bouwen.

Het gaat over beide. U zult mij weer horen preken over die betere wereld. Die wereld, waarin er meer ruimte is voor acceptatie, waarin we meer duurzaam leven en waarin we nagaan hoe we de krachten van haat, wantrouwen en eigenbelang tegemoet kunnen treden. Nog een speech voor de oppositieleider dus maar.

Maar het zal ook gaan over diversiteit. Een verhaal waarin het dogma van de oppositie wordt gerelativeerd. Dat we altijd weer een religie van luisteren zijn, waarin we op basis van onze ondogmatische levenshouding oprechte belangstelling voor de ander hebben en willen leren wie die ander is. Daarvoor is een tegenstem essentieel. Dus als u misschien niet zo'n woke, progressief

iemand bent. Wees u vooral welkom, en laat uw stem horen, want we u hebben we hier heel hard nodig.

Amen.